

BAQSISHILIQ KÓRKEM ÓNERINIŇ ÓZGESHELIKLERI

Orazalieva Raziya Romanovna

Genjebaeva Nursulıw Asqarbay qızı

Berdaq atındağı Qaraqalpaq mámleketlik Universiteti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14204358>

Annotatsiya. *Bul maqalada baqsishiliq kórkem óneriniń ózgeshelikleri, Qaraqalpaq muzikası jáne baqsıları hám atqariw usili shertiw jolları haqqında sóz etilgen.*

Gilt sózler: *baqsı, muzika, kórkem óner, qosiq, repertuar, ritm.*

DIFFERENCES IN THE ART OF BAKHSHI

Abstract. *This article discusses the differences in the art of bakhshi between bakhshis of Karakalpak music and bakhshis of Karakalpak music, and the way of playing the style of performance.*

Keywords: *bakhshi, music, art, spoon, repertoire, rhythm.*

РАЗЛИЧИЯ В ИСКУССТВЕ ВЫПЕЧКИ

Аннотация. *В данной статье описаны различия в искусстве бахши, каракалпакской музыкальной бахши и каракалпакской музыкальной бахши, а также способы игры.*

Ключевые слова: *поэзия, музыка, искусство, песня, репертуар, ритм.*

Qaraqalpaq muzikası kórkem ónerinde óz ornın iyelegen xalqımızdın húrmetine erisken óner iyeleri baqsılar. Qaraqalpaq xalqında duwtar menen qosiq aytıp túrli namalardı shertetin insandardı baqsı sázende dep aytilatin bolğan. Qaraqalpaq xalqında baqsishiliq óneri erteden payda bolğan hám sol waqtlarda keń tarqalğan. Baqsılar atqariw usili shertiw jolları menen jirawlardan parq qıladı. Jirawlar qolında qobızı menen jirlasa al baqsılar bolsa duwtar menen hártúrli dástanlar qosıqlar atqaratın bolğan. Baqsı ataması túrkiy tilles xalıqlardan eskiden kiyatrğan sóz bolıp esaplanadı. Baqsishiliq tarawı xalıq arasında keń tarqaladı hám tez sińip úyrenilip ketedi. Eń dáslepki baqsılar Aqimbet baqsı, Muwsa baqsı, Edenbay baqsılar baqsishiliq óneriniń rawajlanıwına óz úleslerin qosadı hám joqarı dárejege kóteredi. Qaraqalpaq baqsıları *Ǵarip-ashiq* *Goruǵlı* *Yusup Axmet* siyaqlı dástanlar qaraqalpaq baqsılarınıń eń dáslepki repertuarlarınan boldı. Baqsılar hártúrli dástan aytadı ol dástanlarda mazmunı xarakterı ritmleri buwinlari tuwrı kelgen waqıtlarında qaysı dástanda aıtsada sol duwtar namalarınan paydalanadı.

Sonıń ushin xalıq namalarına házirgi waqıtlarda shayırlardıń qosıqların salıp atqarıp atırıptı.

Misali: Ibrayım Yusupovtıń *Muń qalmas* qosıǵı Maqtımqulınıń *Miymandur* *Kúnlerim* qosıqları *Ne payda* namasına salıp atqarıladı. Baqsılar dástan aytqanda da sol namalardı túsetin qosıqlar bolsa sol namalardı salıp atqarılatuǵın bolğan. Burın 4 5 dástan atqaratuǵın baqsılar bolğan sol dástanlardı atqariw ushin olarda hámıyshe repertuar nama bola bermegen hárkúni hártúrli nama tabıwdıń ózi bolmaǵan sol ushında aldınnan aytilip kiyatırğan namalardı dástanlardı salıp aytatın bolğan. Jirawlardada sonday bolğan ázeliy xalqtan kiyatırğan namalardı salıp atqaratuǵın bolğan. Baqsılardıń ishinde Aqimbet baqsı ózi namalar dóretken Musa baqsınıń kóplegen namaları bar ózi shıǵarğan. Usılay nama shıǵaratuǵın baqsılar bolsa ózleriniń namalarına salıp atqarğan. Japaq baqsıda birneshe namalar shıǵarğan. Ol nota jazıwdı úyrenip teatrdaǵı spektakllerge burınǵı qaraqalpaq namaların beyimlestirip atqaratın qılıp aktrisa apalarımızǵa solardı qolaylap islep bergen waqıtları bolğan.

Japaq baqsi ózinede namalar dóretken hám spektakller ushinda nama dóretken *Súymegenge súykelme * degen spektakldegi qosiqlardıń birazi ázeliy xalqimizda bar bolǵan qosiqlar. Spektakl hám baqsilar aytiw joli basqasha bolǵanı ushin solar ushin qolaylap islep bergen. Ańsatbay aǵada bir neshe xalq namaların hayal-qizlarǵa atqariwǵa qolaylastirip shıǵarǵan.

Misali ushin *Miyan kól* qosıǵı .Bul dástúr bizlerde ázelden bar bolǵan.Buringi ata – babalarimizda hár dástan atqarǵanında xalq namalarinan paydalanatin bolǵan. Misali ushin *Dáwletyarbek * dástanin Uldawlet Sársenbaeva Qońirat rayonında atqarip shiqtı. Sol waqıtta 55 ke jaqın xalq namaların atqarip shiqtı. Xalqimizda jiraw baqsılarda burınnan bar namalardan paydalanıp dástanlardı atqara beredi. Jáne bir misal Turǵanbay Qurbanov *Sárbınaz* namasına Qálila Dáwletnazarovtıń qosıǵın salǵan hám sonı atqarip keń jámiyetshilikke tarqatqan. Házirde Turǵanbay Qurbanovtıń aytqan varyantin kóp baqsilar jaqsı kórip atqarip júripti. Baqsılarda kúshli kompozitor bolǵan ózleri nama dóretken.Baqsilar impravizator jeke atqariwshi bolǵannan keyin ózleri qálegen namalarǵa ózi súyip atqaratuǵın qosıq qatarların salǵan dástanlardıń sózlerin salǵan.Bul dástúr usılay shinjirma-shinjir ustaz shakirt dástúri arqalı házirge shekem jetip kelgen.Esjan baqsiniń ózi 70 ke shamalı nama biletin bolǵan. Házirde usı namalardan paydalanıp baqsilar qosıqlar atqarip kelmekte. Baqsılarda shákirt shıǵariwda dástúrge aylanıp kelgen. Burında shakirtti hár tarepleme sinap sinaqtan ótkeretin bolǵan .Olar sol sinaqlardan ótkennen keyin ǵana duwtar shertip hám namalardı úyretip baslaytin bolǵan.Jaqsı mengerip qábiletli shákirtlerin toy tamashalarda, qurlarda izine ertip alıp júretin bolǵan. Shákirtleri neshe jıllar tinimsiz miynet etip baqsishiliq sirlarin úyrenip ustazinan pátiya alıp óz aldına baqsishiliq jolin baslaytuǵın bolǵan. Baqsilar kóbinese sol dáwirde jasap atırǵan xalıqlardıń turmis keshirmelerin ózine tán sol eldiń jasaw jaǵdayların qosıq qatarları qılıp namalarǵa salǵan. Baqsishiliq óneri baqsılardıń atqariw jollariniń ózgesheliklerine qaray birneshe mekteplerge bólingen.Baqsishiliq óneriniń bunday rawajlaniwi kóp ásirlik tariyxıa iye .

REFERENCES

1. «Japaq baqsi Shamuratov qosıqları ha'm namalari» Qaraqalpaqstan ma'deniyati gazetasi No'kis 1992j.
2. Qabil Maqsetov «Qaraqalpaq xalqinin' ko'rkem awiz eki do'retpeleri» N. «Bilim» 1996j.
3. Q.Maqsetov «Baqsı jirawlar» kitabı
4. Айымбетов. Қ «Халық даналығы» Нөкіс «Қарақалпастан» 1988. 144-бет.
5. Адамбаева Т. «Қарақалпақ музыкасының тарийхынан» Нөкіс Қарақалпақстан 1985-ж 27-бет.
6. Жапақ бақсы Шамуратов «Қосықлар хәм намалар» «Қарақалпақстан мәдениаты» газетасының редакциясы Нөкіс-1995